

II. L'Església Parroquial de Sant Llorenç

Quan havia d'escriure el llibre sobre la història de Vilalba, per documentar-me sobre l'edifici més significatiu de la vila, vaig posar-me en contacte amb la professora d'història de l'art de la Universitat de Barcelona, Dra. Emma Liaño i Martínez i va trametre'm un estudi que reproduïxo, molt reduït, en el present article.

Ella deia: «[...] l'ajuntament d'Arnes i la parroquial de Vilalba dels Arcs són dos edificis renaixentistes d'excel·lent importància a la Terra Alta. Ambdues construccions conjuguen a llur bellesa formal un clar concepte humanista de l'estètica. L'obra [...] de l'església de Vilalba [...] és concebuda com un monument [...] acabada cuidadosament en totes les seves façanes, sense que les secundàries eclipsin la major riquesa decorativa de la més noble.

L'església de Sant Llorenç fou projectada amb l'autoritat i puresa de línies que caracteritza el renaixement a les nostres comarques. Planta rectangular, quatre trams, capçalera poligonal, i dues peces pentagonals comunicades enrera la capçalera aprofitades en funció de sacristia, capelles allotjades entre els contraforts laterals sense xafar el rectangle exterior del conjunt [...]

[...] Hom aprecia clarament dues etapes constructives: La fase renaixentista i la barroca [...]. El trànsit entre la rectitud i puresa de línies de la part renaixentista i el moviment ondulant de la part barroca es complementen sense violència i harmònicament [...].»

Vaig sol·licitar-li l'estudi per no ser tècnic en la matèria. El seu treball, molt detallat hom el pot llegir complet al llibre d'història de Vilalba. La seva extensió i tecnicisme m'han obligat a reduir-lo ben considerablement. La meua aportació, en el moment d'escriure el llibre, va ser recavar, gràcies als documents de l'arxiu parroquial, dades històriques que ens serveixen per diferenciar les fases de les obres, els personatges principals que hi intervingueren i les fonts de finançament.

Les dades que a continuació explicaré, to-

Església parroquial de Sant Llorenç.

tes elles, hom pot consultar-les al meu llibre *Curiositats i Episodis de la Història de Vilalba* i, la font i la notícia, al meu llibre *Toponímia de Vilalba* on dispo de 880 notes copiades parcialment amb l'ortografia de l'escrivà corresponent i esmentant el llibre i la pàgina d'on s'han extret. Aquestes notes ocupen 75 pàgines de lletra petita al final del llibre i per trobar-les, interpretar-les i reproduir-les vaig necessitar uns 5 anys d'estudi ininterromput.

La construcció de l'església va durar uns dos-cents anys aproximadament, entre la segona meitat del segle XVI i la segona meitat del XVIII.

Quan començaren les obres Vilalba tenia 400 habitants segons dades extretes del llibre

de baptismes de l'any 1576. Quan continuen les obres, uns 130 anys més tard, pel 1700, el poble tenia 526 habitants i quan s'acaba la darrera fase constructiva pel 1735 la població era de 574 habitants.

De la primera etapa disposem de poquíssima informació. El primer document on apareix esmentada l'església de Sant Llorenç és de l'any 1575 però personalment crec que les obres poderen començar uns anys abans. Per aquelles dates la família més preponderant de Vilalba eren els Sentís, ja que trobem un tal Miquel Sentís, jurat major (alcalde), i un tal Gabriel Sentís, rector de la parròquia, acompanyat de Miquel Sentís que apareix com a vicari i a les darreries de la seva vida ja és rector, un Pau Sentís pvre., i un Pere Sentís, vicari. Tots aquests els trobem més o menys per la meitat del segle XVIè quan presumptament creiem que començaren les obres renaixentistes. Aquesta fase acabà l'any 1601 com hom pot veure al fris de la porta lateral orientada al sud, davant la rectoria. Criem, doncs, que l'obra renaixentista durà més de 50 anys. I encara abans de pujar aquesta part del temple, s'hagué de construir un extraordinari mur de contenció sobre la bassa que havia de servir com a base de la façana de sol sortint.

Les obres van estar aturades durant uns cent anys ja que l'esforç que hom féu durant l'etapa renaixentista fou ingent i, a més, el segle següent hom sofrí la llarga i sagnant guerra dels Segadors pel mig, entre Catalunya i Castella, que significà la ruïna de la majoria dels nostres pobles. Abans, l'any 1639, Catalunya, ajudada per Espanya, lluità contra França per mantenir les comarques catalanes al nord dels Pirineus, on moriren alguns vilalbins defensant la nostra terra catalana del nord dels Pirineus i que anys després els castellans regalaren graciosament a França sense donar-li la més mínima importància.

Del que realment tenim molta informació és de l'etapa constructiva pertanyent a l'estil barroc. Així com els Sentís foren els promotors de l'obra renaixentista, aquesta, la barroca, fou promoguda, dirigida i en un part important finançada pels Coll. El Dr. en Teologia, Gabriel Coll, possiblement ha estat l'home més significat de tota la història de Vilalba. Fou una d'aquelles persones que mereix un carrer a Vilalba. Era un personatge molt cult, actiu, i molt constructor, Dr. en Teologia, ja de molt jove, l'any 1691,

inclús abans de ser diaca, que ho fou el 1694 i prevere possiblement el 1695. El seu oncle, Pere Coll, era el rector el 1702, i Joan Coll, possiblement el seu pare o germà, el jurat o sindic en cap (batlle).

Durant els sis primers anys del segle XVIIIè es construí la portalada principal, d'estil barroc i de talla excepcional dirigida per l'arquitecte o «mestre d'obres principal» (segons la denominació d'aquells dies), Francisco Ibarguenz Unamena, que anteriorment havia dirigit l'obra de la gairebé igual portalada de la parroquial de Calaceit. Fou assistit per l'aparellador, «mestre d'obres», Martí de Beraza, pel picapedrer principal, Josep Marcuida, i altres picapedrers, alguns dels quals són, Antoni i Francesc Juvanós cognom que posteriorment derivà a Juanós (Caseretes), Lluís i Joan Pei o Peig arribats tots d'Occitània, Joan Bardazí, Joan Antoni Aragonès o Aragon i Pasqual Fontanet. Els ferrers foren, Josep Peris i Joan Antoni Amargós i el serraller, Joan Hernández. El bisbe de Tortosa, Dr. Silvestre Garcia Escalona, l'any 1703, donà el vist i plau a l'obra, en una de les seves visites oficials.

El 29 de gener de 1706, entren a Vilalba, Gandesa, Batea i Corbera les tropes invasores de castellans i francesos, i les obres, malgrat trobar-hi als llibres parroquials els arquitectes que setmanes més tard de la invasió encara vivien a Vilalba, es paralitzen. Aragó, València i les nostres terres de l'Ebre es mantenen ocupades, mentre que a la resta de Catalunya, la Generalitat hi manté el domini amb l'ajuda dels anglesos i els austríacs. Quatre anys més tard els castellans signen l'acord amb els anglesos de donar-los la plaça forta de Gibraltar a canvi de deixar d'ajudar als catalans. Catalunya resisteix tant com pot però a la fi les tropes castellanofranceses l'ocupen totalment, amb la presa de Barcelona l'11 de setembre del 1714, i, posteriorment, per dret de conquesta, suprimeixen les nostres lleis i la nostra llengua i ens imposen les seves pel «Decreto de Nueva Planta».

La Guerra de Successió marca un abans i un després per Catalunya i també pels nostres pobles. Hi ha sequeres, la pesta negra, patiments imposats per la guarnició de soldats que viu a Vilalba, i morts incruentes de joves vilalbins que moriren defensant la causa de Catalunya. Vet aquí, doncs, que les obres estaren aturades durant uns 30 anys, quan poc a poc, s'anà refent

el poder econòmic de les principals famílies vilalbines, a la vegada que l'economia general del país.

La segona etapa barroca, comença l'any 1735, amb la col·locació de les bastides de fusta per construir el campanar, per Gironi Bellver, de la ciutat de Valls, i per iniciativa de l'encara totpoderós i omnipresent Dr. Gabriel Coll. Els Coll mantenen la direcció local, igual eclesiàstica com política, units per matrimoni amb els Clúa de Corbera, que se'ls distingia amb el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, i amb els Català de Batea i Ossó de Vinebre que també figuren amb el mateix títol, ambdós avantpassats directes de la meua esposa. El Dr. Gabriel Coll també fou l'artífex constructor de la capella del Calvari, de la Mare de Déu de Montserrat, pagada per ell i la seva família.

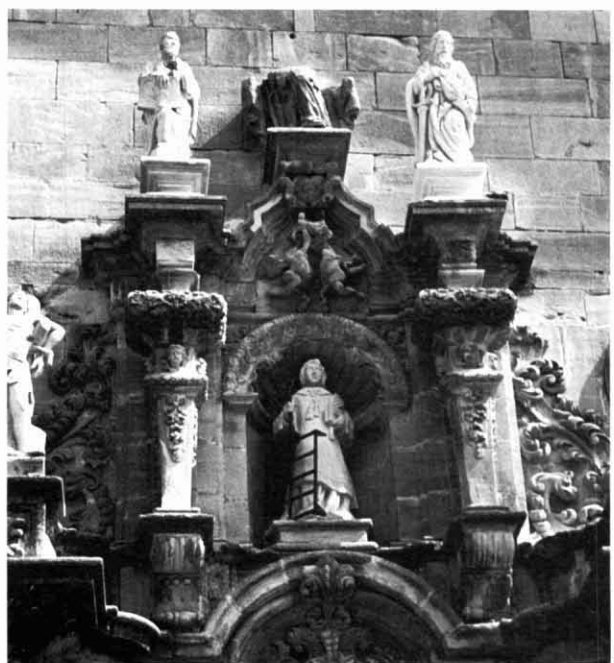
El mestre d'obres principal del campanar fou Pedro Castillo Motrico i tingué per ajudants, diferents mestres d'obres, Joan Colom, fill de Lledó, casat a Vilalba amb una tal Càndia Vidal, Franco Jacob, Tomàs Roio, Baptista Llorenç i Josep Peris, ambdós de Batea, i Jaume Vall o Valls de Soroller. El picapedrer principal fou Bonifaci Ferrer, l'escultor Joan Antoni Martínez i el corredor de materials (qui es cuidava de comprar els materials i fer-los portar a Vilalba) era Antoni Arbés, natural de Sant Joan del Riu. Com a picapedrers trobem Pere Gayà, Francesc Pei, Joan Puigol o Pujol, Jordi D. Villoro, casat amb la vilalbina, Caterina Todó, Lluís Peig, Manuel Sanguix i Baptista Llorenç fill de Burriol. I com a ferrers. Gabriel Brull, Joan Pellissa, Joan Planells, Joan Monté, casat amb la vilalbina Maria Pauló, i Jaume Fredafont de Prat de Comte.

Per portar a cap unes obres tan importants per un poble relativament petit calien uns esforços enormes i mancomunats de tots els vilalbins, sota la fèrria i disciplinada direcció d'una família líder i la conjuminació i beneplàcit de la resta de famílies preponderants. Durant el segle XVIIè, la família fou la Sentís i durant el XVIIIè fou la Coll. El poble baix treballava els camps agrícoles i ajudava amb tasques peonals a l'obra de l'església.

Els recursos econòmics foren recaptats pels donatius dels vilalbins, la contribució del bisbat d'una part i de l'ordre de l'Hospital per altra i per la venda de censals. L'aportació dels vilalbins resulta evident. La primera i no econòmica sinó

aportada amb jornals és la del poble baix. Les famílies preponderants aporten quantitats econòmiques importants i, a canvi, se'ls concedeix el privilegi de poder enterrar els seus morts als vasos o carners (sepulcres) preparats dins el temple als seus altars respectius. Els altars pertanyents a les famílies vilalbines foren els següents: Coll, Chiveli, Domènec, Mestre, Sans, Sentís, Tarragó, Benavent i Vernet. Els sacerdots, comanadors i senyors d'alt rang eren enterrats a l'altar major o al presbiteri. El poble baix era enterrat al fossar comú, situat a la plaça de l'Església i a Vilalba, la Confraria de Nostra Senyora de Gràcia, enterraven per caritat i sentiment cristià als forasters, rodamóns, soldats i gitanos, amb solemnitat, cants i habituals amb sotana i roquet, també al fossar comú.

Un altra font de finançament important que trobem principalment durant la construcció del campanar és la venda de censals. L'Església de Vilalba tenia moltes propietats rústiques i urbanes. Les rústiques con no les podia treballar directament les tenia arrendades a canvi de cobrar una part del fruit recollit pels arrendadors, conegut vulgarment per censal. El prior de la Confraria de N.S. de Gràcia era el dipositari dels béns de l'església i era qui cobrava els fruits, normalment per Sant Miquel. Algunes d'aquestes propietats eclesials foren venudes als arrendadors que les explotaven, i els seus capitals, el prior, els lliurava al rector de la parroquial per pagar les obres de la construcció de l'església.

Detall de la façana principal de l'Església Parroquial.